

Klamání v období přípravy a vedení obranné operace a jeho ženijní aspekty

Celé generace vojevůdců a vojenských teoretiků se v minulosti zabývaly otázkou, které okolnosti vedou v boji k vítězství.

Okolo roku 500 před naším letopočtem popsal čínské vojenské umění a zkušenosti aktivní voják a teoretik Sun Tsu. Válku viděl jako zápas vůle a schopností protistojících velitelů. Klamání protivníka nepovažuje pouze za část boje, ale za jeho rozhodující moment. Dokonce uvádí, že „celé vojenství je založeno na klamání“.

Když se Carl von Clausewitz [1] zabíral problematikou vzájemného poměru útoku a obrany v taktice, formuloval tři principy vítězství: překvapení, výhodná krajina a útok z několika stran. K principu překvapení Clausewitz dodává: „Překvapení působí tím, že proti nepříteli na nějakém místě postavíme více vojska, než očekával. Tato početní převaha, liší se od obecné velice, jest nejdůležitějším činitelem válečného umění.“ [1]

Mezi „hlavními principy strategické účinnosti“ Clausewitz opět uvádí překvapení, a to hned za principem výhody terénu. [1]

Historie vojenského umění nabízí celou řadu příkladů, kdy vítězství v ozbrojeném zápasu bylo dosaženo především díky překvapení protivníka použitím nejrůznějších způsobů klamání. Vzhledem k tomu, že klamání je činností organizačně i technicky nesmírně náročnou, je příznačné, že se s ním setkáváme především u nejvýznamnějších vojevůdců.

Hlavním nástrojem velitelů k dosažení překvapení protivníka vždy bylo klamání.

Úroveň současných prostředků ničení si vynutila změny v taktice a v operačním umění. **Mezi hlavní principy operačního umění i taktiky však nadále patří princip překvapení.**

Se vzrůstajícími možnostmi průzkumných prostředků je stále složitější klamání realizovat. Na druhé straně umožňují soudobé prostředky průzkumu získávat dostatek informací o reakci protivníka na uskutečňovaná opatření klamání, hodnocení jejich účinnosti a následnou korekci.

Komplex opatření klamání je realizován všemi druhy vojsk. Významný podíl připadá ženijnímu vojsku, které jediné v rámci pozemního vojska disponuje speciálními maskovacími jednotkami a v rámci plnění úkolů ženijního zabezpečení operace (boje) je schopno plnit technicky nejnáročnější úkoly.

Význam podílu ženijního vojska na realizaci opatření klamání v současné době vzrůstá také proto, že se největší měrou podílí na výrobě prostředků klamání z výpomocných materiálů k úhradě nedostatku normovaných prostředků. Technická náročnost tohoto úkolu vyplývá ze skutečnosti, že již nestačí, aby například maketa věrně napodobovala skutečný prostředek pouze svým vzhledem (barva, tvar atd.), ale musí být spíše „funkčním“ modelem s charakteristikami skutečného objektu (tvar, barva, tepelné vyzařování, generování nebo odraz rádiových vln, imitace zvuku, výstřelu apod.).

Nezastupitelné místo má ženijní vojsko také při použití trhavin a speciální ženijní techniky při realizaci opatření klamání.

Klamání ve značné míře přispívá k nepřímé ochraně vojsk. Ženíjní opatření proto tvoří také součást opatření k dosažení komplexní ochrany vojsk. Funkce ženíjních opatření klamání - klamat a chránit - jsou neoddělitelné a jedna může převážet druhou v závislosti na cíli, se kterým jsou realizována.

* * *

Velkou výhodou útočníka je možnost volby doby a místa zahájení útočné činnosti. Rozhodnutí o tom bude výsledkem vyhodnocení řady skutečností. Z tohoto důvodu se bude snažit získat informace zejména o:

- ◆ počtu, kvalitě a stavu připravenosti sil a prostředků protivníka,
- ◆ stavu terénu,
- ◆ stavu infrastruktury bojiště a další.

Před zahájením ozbrojeného konfliktu budou rozhodnutí útočníka postupně ovlivňovat další skutečnosti a okruh potřebných informací se bude rozšiřovat o zjištění:

- schopností protivníka adekvátně reagovat na vývoj situace (uvádění vojsk do vyšších stupňů bojové pohotovosti, mobilizační rozvinutí vojsk, přechod mírové ekonomiky na válečnou atd.),
- rozmístění svazků a útvarů v operační (bojové) sestavě,
- záměrů protivníka.

K dosažení úspěchu v průběhu vedení útoku jsou pro útočníka významné zejména informace o úspěšnosti jeho akcí, o stavu vojsk protivníka, o stavu terénu, komunikačních směrů a důležitých objektů v prostoru vedení bojové činnosti i v zázemí a o síle, stavu a pohybu záloh protivníka.

Opatření klamání je tedy třeba uskutečňovat:

1. V období předběžné přípravy operace.
2. V období bezprostřední přípravy operace.
3. V období vedení obranné operace.

Jednotky a útvary ženíjního vojska, které se podílí zejména na realizaci technicky náročných opatření klamání, přispívají významným dílem k dosažení cílů klamání ve všech uvedených obdobích.

Možný rozsah opatření klamání

V období předběžné přípravy operace se realizují opatření ze Směrnice NGŠ AČR k přípravě obranné operace. Dále jsou realizována opatření podle Směrnice pro uvádění vojsk do vyšších stupňů pohotovosti a podle Plánu mobilizačního rozvinutí vojsk. [2]

Cílem klamání v tomto období bude zejména utajení skutečného stavu bojové pohotovosti, mobilizačního rozvinování vojsk AČR a utajení záměru hlavního velení AČR.

Lze předpokládat, že půjde především o šíření nepravdivých nebo zkreslených informací s využitím diplomatických, zpravodajských a jiných orgánů. K šíření těchto zpráv bude využito (případně i zneužito) také tisku, televizního a rozhlasového vysílání. U vojsk budou

realizována opatření k podpoře dezinformací. Půjde především o organizační opatření, může být zahájena demonstrační činnost a imitována zvýšená činnost nebo naopak nečinnost vojsk. Opatřeními klamání bude překryt i přechod ekonomiky státu na válečný stav (dezinformace, legendování, imitace apod.).

Většina opatření u vojsk bude realizována především v rámci „výcviku jednotek“.

Bez doplnění útvarů ženijního vojska zálohami lze v tomto období uvažovat pouze o využití ženijních sil a prostředků stále připravenosti, jejichž možnosti k realizaci ženijních opatření klamání jsou velmi malé.

V období bezprostřední přípravy operace půjde zejména o utajení operační sestavy včetně prvků infrastruktury prostoru operace a válečné infrastruktury v zázemí. Významné bude utajení prostorů rozmístění záloh a realizace opatření ke zvýšení ochrany vojsk.

Realizace ženijních opatření ke klamání se odrazí v rozsahu všech hlavních úkolů ženijního zabezpečení, plněných v období přípravy obranné operace. Z hlediska plnění úkolů ženijního zabezpečení lze toto období rozdělit na dvě části:

1. Od zahájení budování prostorů obrany předem do zahájení zaujímání operační sestavy.
2. Od zaujímání operační sestavy do zahájení agrese protivníkem.

Budování ochranných staveb může být v rámci demonstrační činnosti prováděno i v prostorech, ve kterých vojska nebudou zaujímat obranu. Ochranné stavby mohou být v prostorech obrany budovány předem tak, aby byly vhodné pro zaujetí obrany vševojskových jednotek různých druhů apod. Budování ochranných staveb v prostorech obrany předem může být prováděno v nadstandardním rozsahu ke zkrácení času potřebného k dobudování po jeho zaujetí vševojskovou jednotkou.

Zpravidla půjde o zvýšení objemu prací realizovaných v rámci budování ochranných staveb v prostorech obrany.

Zřizování ženijních zátarasů, zejména výbušných, může být odsouváno až do poslední chvíle, což znamená plnění tohoto úkolu v časové tísni. Lze předpokládat, že jednotky předurčené k plnění úkolů zatarasování se budou podílet také na zřizování klamných minových polí a jiných klamných zátarasů.

Výhodné z hlediska klamání se jeví zřizování zatarasených prostorů, jejichž skutečnou hodnotu lze skrýt (nebo nadhodnotit) a lze je efektivně bránit i menšími jednotkami. Tyto jednotky mohou být účelově vytvořené.

Zřizování zátarasů bude realizováno na všech možných směrech postupu protivníka, ale tak, aby nebylo rozkryto hlavní úsilí zatarasování.

Úprava a údržba cest a zřizování přepravišť k zabezpečení manévru vojsk bude z hlediska klamání velmi důležitým úkolem. Průzkum cest, vytyčení objížděk, zesílení mostů i zřízení náhradního přemostění musí být skutečně (skrytě nebo otevřeně) provedeno na klamných i reálných směrech. Dále musí být připravovány cesty ke skrytému manévru podél státní hranice k provedení možných změn v operační sestavě.

Součástí plnění těchto úkolů je i zřizování klamných mostů, maskování úseků komunikací, prostorů rozmístění apod. Při tom bude využíváno všech forem přírodního i technického maskování.

K *ženijním opatřením klamání* dále značnou mírou přispívá:

- ▲ budování klamných prostorů, objektů a míst velení,
- ▲ provádění dekoračního, protiradiolokačního a speciálního maskování,
- ▲ výroba masek, maket, imitátorů a koutových odražečů.

Na plnění těchto složitých úkolů se vedle speciálních ženijních jednotek mohou podílet i ženijní a vševojskové jednotky mechanizovaných brigád, brigád územní obrany i jednotky ostatních druhů vojsk.

Opatření klamání prováděná v době do zahájení zaujímání operační sestavy musí protivníkovi poskytnout dostatek informací k tomu, aby se definitivně rozhodl (utvrdil v rozhodnutí) pro místo provedení agrese a směr vedení hlavního úderu.

Současně musí být vytvořeny podmínky k provedení (dokončení) klamné činnosti vlastními vojsky v průběhu zaujímání operační sestavy a v době do zahájení agrese protivníkem.

V tomto období lze předpokládat imitování činnosti jednotek v klamných prostorech, činnosti jednotek na klamných směrech přesunů a na klamných velitelských stanovištích. Původně klamné prostory mohou být reálně obsazovány vojsky a naopak. Útvary a svazky mohou své místo v operační sestavě zaujímat tak, že budou přesouvány přes prostory obrany jiných útvarů nebo svazků. Takovýto variant může být celá řada.

Z uvedeného vyplývá, že i vševojskové jednotky musí být schopny realizovat složité metody a formy maskování, jako je dekorační maskování, imitace bojových prostředků a činnosti vojsk za přesunu a v prostorech.

V období vedení obranného boje je třeba pokračovat v imitační činnosti v klamných prostorech. Imitovat lze zničení důležitých objektů apod. Dále je možné demonstrovat předčasné zasazení záloh nebo jejich přesun na jiný směr. Možností je opět celá řada.

V tomto období je velmi důležité maskování osob, techniky a dalších objektů, zmnožování cílů a další opatření ke zvýšení ochrany vojsk před účinky prostředků ničení protivníka.

Možné zaměření přípravy velitelů, štábů a jednotek ženijního vojska k plnění úkolů klamání

V rámci přípravy velitelů a štábů je třeba zabezpečit prohlubování znalostí o moderních průzkumných a průzkumných palebných systémech s důrazem na objasnění principů, na kterých je jejich činnost založena.

Velitelé a příslušníci štábů musí znát možné způsoby ochrany vojsk před působením průzkumných a palebných systémů a obsah i pracnost realizovaných opatření.

Většina útvarů ženijního vojska je mobilizačně vytvářena i rozvíjena, a proto je třeba věnovat pozornost výcviku v provádění ženijních opatření klamání v období odborného stmelení a mobilizační dokumentaci vybraných velitelů jednotek ženijního vojska doplnit např. o schémata klamných prostorů obrany, klamných velitelských stanovišť, různých druhů maket, koutových odražečů apod.

Základní kalkulační normy k plánování opatření klamání by se měly stát součástí pomůcek pro práci štábů při plánování bojového použití útvarů a jednotek.

Zpracování uvedené dokumentace a pomůcek může být výsledkem řízené přípravy velitelů a štábů útvarů a jednotek nejen ženijního vojska.

Náplň odborné přípravy velitelů, štábů a jednotek všech druhů vojsk, tedy i ženijního vojska, vyplývá z analýzy možností klamání jako součásti pasivní ochrany vojsk před průzkumem protivníka i proti působení jeho průzkumných palebných systémů a vysoce přesných zbraní:

- a) maskování proti optickým a optoelektronickým systémům pracujícím v blízké IČ a UV oblasti spektra
 - využití ochranných a maskovacích vlastností terénu, povětrnostních a světelných podmínek,
 - využití předepsaných maskovacích prostředků,
 - ukrytí maximálního množství bojové techniky do okopů a krytů,
 - zamezení vytváření, případně potlačení demaskujících příznaků,
 - zřizování klamných postavení,
 - použití dýmů a aerosolů,
- b) maskování proti infračerveným systémům pracujícím ve střední a vzdálené IČ oblasti spektra
 - využití ochranných a maskovacích vlastností terénu, povětrnostních a světelných podmínek,
 - použití prostředků tepelného maskování z místních zdrojů,
 - imitace tepelných zdrojů improvizovanými prostředky,
- c) maskování proti rádiovým systémům
 - omezení vysílání rádiových stanic,
 - provoz rádiových stanic s minimálním potřebným výkonem,
 - maximální využití směrového spojení,
 - dodržování pravidel rádiového provozu,
 - provádění změn parametrů rádiového provozu,
- d) maskování proti radiotechnickým systémům
 - využití ochranných a maskovacích vlastností terénu a povětrnostních podmínek,
 - vytváření klamných postavení vojsk, imitování jejich činnosti a pohybu,
 - použití protiradiolokačních masek,
 - použití dipólových, koutových i modifikovaných odražečů,
 - vytvoření klamné situace o určení, bojových možnostech a bojové sestavě radiotechnických prostředků,
 - stanovení režimu činnosti radiotechnických prostředků,
 - zapínání minimálního počtu radiolokátorů,
 - omezení činnosti radiolokátorů (i směrového a výkonového),
 - použití vhodné volby tvaru techniky při její konstrukci.

Z uvedeného přehledu možných opatření vyplývá, že nejvýznamnější a přitom nejjednodušší je využití ochranných a maskovacích vlastností terénu. Vedle toho je třeba zdůraznit význam použití předepsaných maskovacích prostředků a řadu organizačních opatření.

Nejsložitější je realizace opatření proti působení infračervených a radiolokačních systémů. Na uskutečňování těchto opatření se vševojskové jednotky a jednotky druhů vojsk budou bezesporu také podílet, ale hlavní podíl úkolů připadne ženijnímu vojsku. Půjde zejména o následující úkoly:

- použití prostředků snižujících a potlačujících tepelné demaskující příznaky,
- imitaci tepelných zdrojů,
- budování klamných prostorů obrany a klamných prostorů rozmístění vojsk s jejich tepelně a radiolokačně „poutajícím“ oživením,
- zřizování protiradiolokačních masek, použití dipólových, koutových a modifikovaných odražečů.

Pravděpodobně nejobtížnějším úkolem bude budování klamných prostorů, které v sobě zahrnují realizaci všech výše uvedených opatření. K plnění tohoto úkolu je potřebné i použití maket a imitátorů. Makety bojové a dopravní techniky, které byly v minulosti v naší armádě zavedeny, jsou dnes z větší části nepoužitelné (v nejbližší budoucnosti v celém rozsahu), protože šlo o makety zastaralé techniky, která již není ve výzbroji AČR. V současné době nejsou u útvarů a jednotek ženijního vojska žádné. Jednotky ženijního vojska proto musí být připraveny k výrobě maket s použitím vlastních sil a prostředků. Obdobně si jednotky musí poradit i s výrobou tepelných imitátorů a v některých případech i koutových odražečů. Realizaci opatření klamání bude negativně ovlivňovat zejména absence imitačních prostředků.

Použití improvizovaných a výpomocných prostředků může v některých případech snížit účinnost realizovaných opatření, ale je třeba si uvědomit, že protivník musí nejdříve cíl zjistit, dále rozpoznat, identifikovat a zpravidla až potom může přistoupit k jeho ničení. Účinnost nejmodernějších průzkumných a palebných prostředků je sice 80 až 90 %, ale jejich použití je velmi drahé a navíc jsou ve výzbroji pouze u armád nejvyspělejších států. Například ve válce v Perském zálivu se irácké armádě podařilo oklamat spojence o rozmístění jednotek použitím poměrně jednoduchých maket. Díky odolným ochranným stavbám a jejich dobrému maskování se jim podařilo uchránit i značné množství letadel (tyto nemohly vzlétnout, protože byly zničeny dráhy). Lze tedy usuzovat, že použití výpomocných prostředků při realizaci opatření klamání je účinné.

Velitelé i příslušníci štábů musí být schopni zplánovat bojové použití ženijních útvarů a jednotek k plnění úkolů ženijního zabezpečení činnosti vojsk. Výchozím dokumentem pro plánování bude výpis z operačního (bojového) rozkazu (výjimečně celý rozkaz) velitele nadřazeného stupně. Ženijní náčelníci svazků a útvarů budou dále limitováni záměrem a přijatým rozhodnutím velitele svazku (útvaru). V průběhu vedení bojové činnosti mohou náčelníci druhů vojsk upřesňovat úkoly vydáváním tzv. dílčích nařízení.

V oblasti klamání je největším problémem jak zabezpečit utajení cíle klamání při současně nutnosti formulace a předávání úkolů vykonavatelům jednotlivých činností a opatření. Je tedy nezbytné seznámit s cílem klamání pouze omezený počet osob a maximální množství opatření klamání zakomponovat do formulace bojových úkolů. Vzhledem k charakteru některých opatření (např. budování klamných prostorů) není možné vyhnout se otevřené formulaci nařízení. V tomto případě musí velitel, který obdržel úkol, zabezpečit, aby s ním byl seznámen jen nezbytný počet osob. I z tohoto důvodu je vhodné

uvádět plánovaná opatření klamání i na nižších stupních velení v příloze bojového rozkazu a vytvořit tak lepší podmínky pro diferencovaný přístup k těmto informacím.

Úkol ženijní brigády a ženijního praporu mechanizované brigády v oblasti klamání bude zpravidla vyjádřen výčtem konkrétních opatření, jejichž zplánování je již podloženo hrubými kalkulacemi náčelníka ženijního vojska, respektive ženijního náčelníka. Formulování úkolu vševojskové brigády (praporu) může být obecnější, aby byl vytvořen prostor pro větší samostatnost v rozhodování velitele. Přitom je třeba vždy vážit možnosti podřízeného stupně.

* * *

Současné možnosti vojsk AČR v oblasti klamání a účinnost a efektivnost klamání v obranné operaci je třeba teprve prověřit. Tuto možnost nám dávají modelové situace rozehrávané při štábních nácvicích a štábních cvičeních.

Literatura:

- [1] Clausewitz, C.: O válce II, VA Brno, neautorizovaný překlad.
- [2] Všeob-P-6: Příprava a vedení operace, MO ČR, Praha 1996.

NATO přistoupilo ke své historické přeměně, což je proces, který bude pokračovat. NATO proto radikálně snížilo stavy svých konvenčních jaderných sil a pokračuje v jejich transformaci. NATO, při zachování své schopnosti plnit povinnosti přijaté ve Washingtonské smlouvě, rozšiřuje a nadále bude rozšiřovat své politické funkce a bude na podporu OSN a OBSE přijímat nové úkoly při udržování míru a řešení krizí.

Z Ustavujícího aktu o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi NATO a Ruskou federací, Paříž 27. května 1997.